

Det kollaborativa handledarskapet som genusvetenskapens styrka: om stark tvärdisciplinär forskning

Rebecca Selberg

Texten ingår i:
Andrés Brink Pinto,
Mikael Mery Karlsson
och Irina Schmitt (red.)

Kritiska blickar från marginalen.
Reflektioner i spåren av Jens Rydström

Sid. 287–306

<https://doi.org/10.37852/oblu.155.c223>

Copyright The editors and the authors, 2022.

All texts from this volume are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

All images are all rights reserved, and you must request permission from the copyright owner to use this material.

ISBN 978-91-8039-293-8 (print)
ISBN 978-91-8039-294-5 (electronic)

Boken ges ut med stöd av:
Genusvetenskapliga institutionen, Lunds universitet
Stiftelsen Torsten Amundsons fond, Kungliga Vetenskapsakademien

Rebecca Selberg

Det kollaborativa handledarskapet som genusvetenskapens styrka – om stark tvärdisciplinär forskning

Jens Rydström är historiker. Han är också genusforskare, naturligtvis, men framförallt är han historiker. Inte vet jag om min vän Jens skulle gå med på den beskrivningen, kanske blir han irriterad till och med, men det är så jag uppfattar honom: som stadigt grundad i historieämnet. Och så viktigt det är! Jag är ganska ung än men blir allt äldre än mina studenter och inser hur avståndet till dem växer när vi i allt mindre utsträckning delar referensramar i form av den tid vi levt i. Mitt eget åldrande ökar, som för så många andra, engagemanget i historiska kunskaper. Vi behöver historiker i genusvetenskapen! Att genusrelationer är föränderliga, alltså att de är historiska, tycker jag är den mest grundläggande insikten för en genusforskare och för en feminist. Det som ändras kan förändras. Kontinuitet och förändring, kris och uppbrott i genusrelationer samt i de begrepp vi använder för att tolka vår könade värld är också centrala frågor inom genusforskningen. Möjligen utgör detta också ämnets grundkontrovers.¹ Genusforskningen behöver därför kollegor som är kunniga i just historia, och i historieämnets egna traditioner och

kontroverser, för att på djupet kunna ta sig an dessa frågor som faktiskt befinner sig i ämnets mitt.²

Jens Rydström är alltså historiker och genusforskare. Beroende på vem man frågar är han kanske mest det ena eller det andra. Och här närmar vi oss frågan om vad ett ämne eller en disciplin egentligen är, liksom vad vi som forskare förkroppsligar när vi rör oss mellan discipliner. Ämnet genusvetenskap brukar beskrivas som *tvärdisciplinärt*. Det betyder att det vuxit fram ur flera olika ämnen, och att det i sig är ett ämne som kan och måste belysas ur många olika perspektiv. Genus som social relation och empiriskt fenomen spänner över tid, rum, kultur, ekonomi, politik, individ, grupp och samhälle. För att belysa genusrelationer behövs därför många olika metoder och många olika teoretiska verktyg. Så är det med alla de stora frågorna. Skulle vi gå igenom en lista över de problem som just nu definierar vårt århundrade, menar Manfred Max-Neef, så ser vi att de uppenbart utgör transdisciplinära utmaningar.³ De exempel som Max-Neef tar upp står i centrum också för den genusvetenskapliga forskningen: påtvingad migration, fattigdom, klimatkris, våld, imperialism och det sociala kittets söndervittrande. Det som utmärker dessa sociala problem är att de är komplexa; de rör sig över olika samhällliga och analytiska nivåer och såväl dess orsaker som dess följder är flerdimensionella och dynamiska, och därmed svårfångade. De utmanar byråkratiska strukturer och påverkar individer, grupper, samhällen och mänskligheten som sådan. Att som forskare ta sig an de problem som världen står inför i det tjugoförsta århundradet kräver alltså inte endast en slags studier inom ett ämne, utan snarare att det byggs broar mellan olika vetenskapliga discipliner som gör att komplicerade och flerdimensionella frågor kan belysas med hjälp av olika teoretiska och metodologiska verktyg.⁴ Så hur bygger vi broar, mellan vilka brofästen spänner vi bryggorna? Brofästena skulle kunna vara traditionella discipliner, som exempelvis historia. Hendrik Woiwode och Anna Froese beskriver discipliner som en enhetlig och distinkt uppsättning metodologiska, teoretiska och epistemologiska kunskaper som är kopplade till ett bestämt expertområde, och som bemästras genom ämneskurser och akademisk socialisering. Disciplinerna strukturerar forskarens tolkningar, liksom de val som forskaren gör vad gäller vad som studeras och hur.⁵ *Monodisciplinart* är således den traditionella kunskapsproduktionen, i

vilken forskare samlar kunskap enligt de procedurer som etablerats i disciplinen. *Multidisciplinaritet* innebär att ett och samma ämne studeras i flera discipliner samtidigt. Så är det med klimatförändringsfrågan, som just nu engagerar forskare i nästan alla discipliner. Så är det också, givetvis, med genus, som utforskas inom de flesta ämnen inom humaniora och samhällsvetenskap, men också i ekonomi, juridik, medicin och teknik. Multidisciplinaritet är, enligt Basarab Nicolescu, ett särskilt angreppssätt som handlar om att låta de disciplinära gränserna flyta samtidigt som målet är att flytta fram forskningen inom disciplinen.⁶ Det är något annat än *transdisciplinaritet*, som istället handlar om att flytta över metoder från en disciplin till en annan, och att skapa kunskap bortom akademiska discipliner och universitetet i sig, i ett slags gränsland mellan akademi och samhälle:

Trans means to zigzag back and forth, to cross over, to go beyond, to transcend borders and boundaries. While interdisciplinarity is focused on blurring or dismantling the boundaries *between* disciplines (within the university system), transdisciplinarity strives to remove the boundaries between higher education *and* the rest of the world, to solve the problem of the world.⁷

Genusforskningen är lite av allt. Den är monodisciplinär eftersom genusvetenskap ju faktiskt är ett eget ämne, i vilket Jens Rydström är professor. Men ämnet har inte vuxit fram som en egen disciplin och vid de flesta universitet världen över studeras det snarare multidisciplinärt, det vill säga som ett tema inom eller mellan olika distinkta discipliner. Vid Genusvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet samlas forskare som har rötterna i en annan disciplin, som Jens Rydström i historia eller jag själv i sociologi, men också forskare som har disputerat i ämnet genusvetenskap. Oftast används alltså benämningen ”tvärdisciplinär” (på engelska ”interdisciplinary”) om en sådan miljö, som inte riktigt är ”transdisciplinär” men inte heller bara ”multidisciplinär”. Kunskapsproduktionen sker tvärsöver disciplinärgränser och ger upphov till en egen, möjligen lite amorf, disciplin. Inom genusvetenskapen har dessutom det tvärdisciplinära en särskild status som hänger samman med

ämnets syn på genus som just historiskt och därmed mera flytande än vad som tidigare erkänts av vetenskapen. Genusforskaren Nina Lykke illustrerar detta när hon hävdar att en viktig del av genusforskning är att låsa upp stereotypa föreställningar om och begrepp för genus, kön, vetenskap och kunskapsproduktion.⁸ I sin bok om ämnet genusvetenskap skriver hon därför att läsaren får ”a guide to a field of knowledge production characterized by diversity, fluctuation, fluidity and change”. Detta är den dominerande beskrivningen av genusforskning. Susan Stanford Friedman har beskrivit det som att:

From the beginning of feminist reform in the academy in the late 1960s, the claim has been made that women’s studies must be interdisciplinary, an insistence supported by the transgression of traditional disciplinary boundaries in faculty research, teaching, and service and governance structures of women’s studies programs. Yet however much their work is informed by interdisciplinarity, most of the people making this claim have been firmly anchored in a discipline, trained and institutionally based in one of the traditional fields that women’s studies – in its politics and interdisciplinarity – sets out to transform. This contradiction has been richly productive for women’s studies.⁹

Genusvetenskapen är alltså inte bara ett tvärdisciplinärt forskningsområde, utan också ett fält som förhåller sig medvetet motspänstigt till alla försök att skapa fasta kategoriseringar, också av ämnet självt. Samtidigt präglas alltså ämnet av att dess forskare, som Stanford Friedman påpekar, relativt ofta själva har tränats i ett monodisciplinärt sammanhang – en motsättning som hon hävdar varit produktivt för ämnet.¹⁰

Stanford Friedmans text är över tjugo år gammal men uppfattningen att tvärdisciplinära miljöer är produktiva är dominerande i dagens universitetsmiljö. Det finns gott om forskning kring styrkan med tvär- och transdisciplinära studier, och tvärdisciplinarity kan sägas vara ett starkt förespråkade paradig för att producera kunskap om komplexa samhällsproblem.¹¹ Det har gjort att också utmaningarna med tvärdisciplinära studier kommit i fokus. Språk, betydelsen av teori och olika typer av teorier, liksom metoder och former för forskningsoutput

skiljer sig åt mellan discipliner och det krävs därför extra arbete för att integrera kunskapsuppsättningar och få tvärdisciplinär forskning att fungera. Det kan uppstå ett ”kognitivt glapp” mellan discipliner, helt enkelt för att skillnaderna i kunskapsbas mellan olika discipliner gör det svårt för forskare att kommunicera och arbeta tillsammans.¹² Det finns också andra typer av avstånd som måste överbryggas, som har med ”professionernas politiska ekonomi” att göra.¹³ Meritering inom ämnen kräver att andra ämnesföreträdare kan identifiera forskares bidrag till just ämnet, och då tenderar tvärdisciplinära insatser att värderas lägre.¹⁴

Tvärdisciplinäritet i praktiken

Feministisk forskning må förhålla sig kallsinnigt till sådant som disciplin överhuvudtaget; genusvetenskapen är anti-essentialistisk och framhåller ofta betydelsen av situerad, partiell kunskap.¹⁵ Samtidigt befinner sig genusforskare i en institutionell verklighet som kräver vissa kategoriseringar, där skapandet av en disciplin också medför resurser och visst självbestämmande. Således har feministiska forskare arbetat inom universiteten världen över för att etablera genusvetenskap som ämne, och därmed som konkreta organisationer inom vilka genusforskare bedriver forskning under etiketten Genusvetenskap. Genusvetenskapen som ett ämne inom en och samma universitetsinstitution är tvärdisciplinärt på så sätt att det samlar forskare med bakgrund i olika ämnen som tar med sig sina verktyg in i fältet genusforskning, samtidigt som forskarna verkar för att bygga den genusvetenskapliga disciplinen stark i sig. Det är en utmaning att få en sådan ”profession” att fungera. De mest seniora på fältet, alltså professorerna som har som uppgift och privilegium att leda utvecklingen av ämnet, kan ha en lång karriär bakom sig i andra ämnen och stå stadigt förankrade i dessa. De som befinner sig i mitten av karriären – lektorerna – har ofta en bakgrund i ett annat ämne men ansvarar för genusvetenskapens reproduktion genom undervisningsuppdraget. Juniora forskare, som postdoktorer, bör vara strategiska och öppna för att byta ämne (kanske en andra gång) eftersom genusvetenskapen är ett så litet

ämne. Och doktorander i genusvetenskap, ja de måste visa sin kompetens i ett ämne som på grund av sin något oklara disciplinära karaktär saknar tydlig kanon. Här kan olika konflikter ta form, som handlar om hur det tvärdisciplinära ämnet ska återskapas. Ett ämne finns så länge som det finns människor som forskar och undervisar i det; det behövs alltså de som undervisas för att ämnet ska leva. Hur ska de som undervisas bli undervisade? Vilka böcker ska de läsa, vilka metoder ska de lära sig, vilka teorier är viktigast? Vilka frågor ska de lära sig ställa och hur? Detta är, menar jag, kärnan i varje ämne, och när det finns en lång och klar ämneshistoria med brott och språng att förhålla sig till så finns också en linje att utgå ifrån. I ett tvärdisciplinärt ämne kan också sådana linjer dras ut, men konflikterna kring hur och mellan vad linjerna ska dras blir större eftersom också andra ämnens utvecklingslinjer blir relevanta.¹⁶ Debatten mellan Claire Hemmings och Rachel Torr är ett exempel på detta, där Torr hävdar att Hemmings underbetonar andra discipliners inflytande över genusforskningen och därmed betydelsen av monodisciplinära debatter (inom främst filosofi och sociologi) för genusforskningen.¹⁷ Hemmings, å sin sida, hävdar att kraven på en återgång till ”mer disciplin” var just det som ledde 1970-talets genusforskare att fixera sig vid radikalfeminism och marxistisk teori, och 1990-talets genusforskare att fixera sig vid poststrukturalism och kulturteori.¹⁸ Båda landar, skulle jag vilja hävda, i frågan om vad teori egentligen är, och behovet inom genusforskningen att bättre reflektera över den historiska produktionen av feministiska teorier.

Konflikterna kring vad genusvetenskap är handlar alltså om ämnet självt och dess relation till andra ämnen. De kan uttryckas i mer abstrakta eller övergripande termer, som i debatten mellan Hemmings och Torr, men oftare tar de nog sig uttryck i de konkreta val som genusforskare måste göra och enas kring när det gäller ämnets reproduktion – undervisningen, och handledningen. Ett exempel för att illustrera problemet är metodundervisning i genusvetenskap. Vilka metoder behöver studenter kunna för att ”bli” genusvetare? För en genushistoriker som Jens är det självklart att arkivstudier är viktiga. Det är i arkiven vi hittar källor att analysera och illustrera genusrelationernas utveckling. För mig som har en bakgrund i sociologin är det självklart att våra studenter och doktorander

ska lära sig statistik och intervjueteknik; det är så vi samlar data om levnadsförhållanden och maktrelationer. För litteraturvetare som nu verkar inom genusvetenskapen brukar det vara viktigt att studenter och juniora forskare lär sig textanalys, och kanske även bildanalys – det är genom text, språk och bild som vi förmedlar oss och därmed skapar och återskapar relationer och tankesätt. Vi kan nog alla enas om, när vi samlas i ett rum, att alla dessa metoder är viktiga, ja helt avgörande för ämnet som sådant: genus är ett så pass omfattande område att vi behöver såväl statistik som förståelse för hur bilder skapar och återskapar samhällsliga relationer. Men vi inser också att vi alltid måste prioritera. Trycker vi in samtliga metoder i våra utbildningar kommer metodkunskaperna att bli ganska ytliga bland våra studenter. Väljer vi bort några, ja då har vi också prioriterat på ett sätt som smalnar av ämnet och gör det mindre tvärdisciplinärt. Vilka kompetenser som anses viktiga blir också i någon mån en fråga om vem som är viktig för ämnet – för kunnandet är ju förbundet inte bara med vetenskapliga traditioner och sakkunskaper utan också med faktiska personer som förmedlar dem, och sätter dem i sammanhang. Den här typen av konflikter finns inom genusvetenskapen; de finns inom alla tvärdisciplinära ämnen – och i monodisciplinära sammanhang! Inom alla ämnen finns spänningar kring olika teoretiska och metodologiska traditioners ställning, exempelvis. Ofta är dessa spänningar förankrade i skilda ontologiska eller epistemologiska utgångspunkter.¹⁹ Men min erfarenhet säger mig att konflikterna blir både mer och mindre uttalade inom genusvetenskapen därför att ämnet är och vill vara tvärdisciplinärt, anti-essentialistiskt, ja kanske till och med anti-disciplinärt. Lykke skriver exempelvis att även om hon erbjuder en guide till genusvetenskapen vill hon inte presentera något som liknar en kanon – det är teoretisk mångfald och metodologisk pluralism som utmärker genusvetenskapen.²⁰

Men i den praktiska organiseringen av genusvetenskapen, av undervisning och handledning, måste val göras kring vad som är det centrala för ämnet. Lykkes hållning speglar alltså genusvetenskapens karaktär men kanske inte dess konkreta form. Det är en spänning som Lykke förhåller sig till men inte uttalar helt öppet, nämligen detta att det finns ett brett engagemang inom genusvetenskapen att gå bortom de

disciplinära ok vi bär på, samtidigt som det finns ett behov av och en vilja att stärka upp genusvetenskapen som egen disciplin. Inte minst är detta viktigt eftersom ämnet attackerats och hotas av kraftfulla politiska intressen, vilket innebär att genusforskare måste arbeta för att säkra sin ställning inom det institutionella landskap som de och ämnet verkar i.²¹ Här finns alltså en konflikt mellan det anti-kanoniska och anti-disciplinära inom genusvetenskapen, och de materiella förhållanden som genusforskare finner sig i. Konflikterna inom genusvetenskapen mellan vad ämnet är finns alltså inte bara mellan kollegor, utan också i oss själva när vi strävar efter att återskapa och vässa ämnet genom vår forskning och undervisning.

Genusforskare vill nog gärna se ett starkt ämne alldeles oavsett de politiska attacker som konservativa krafter utgör. Jag tror att alla genusvetare vill se till att ämnet är aktuellt, att det ställer relevanta frågor och ger fördjupande svar, tolkar och drar slutsatser om hur samhället och kulturen varit, är och kan bli. Genusvetenskap är att ta sig an spänningen mellan politik och vetenskap, men det är inte – vad än den reaktionära antigenus-rörelsen påstår – löst tyckande. Genusvetenskap är vetenskap, det bygger på systematik och rigorositet, granskning och redlighet. Men vad exakt detta innebär är möjligen mera öppet inom tvärdisciplinära ämnen, eftersom 'vetenskapandet' sker i mötet mellan och bortom olika disciplinära förhållningssätt. Jag har beskrivit några av utmaningarna med tvärdisciplinärhet, men det finns också tydliga styrkor med det. Om en svaghet är att ämnet blir något amorft, så är en styrka att ämnet blir flexibelt och brett. Det kan ta sig an ett problem på flera sätt, och därmed belysa det bättre och djupare. Om en svaghet är att ämnet kan tvingas konfrontera upprepade konflikter kring vad det är, så är en styrka att det är öppet för det bästa inom olika discipliner. Om en svaghet är att det kan uppstå konkreta intressekonflikter mellan dess representanter kring ämnets återskapande, så är en styrka att ämnet också bjuder in till – framtvingar, till och med – möten och samarbeten som också har potential att bredda och stärka den enskilda forskarens kompetens. Men den avgörande risken med tvärdisciplinära ämnen som utvecklas till ämnen – som genusvetenskapen håller på att göra vid Lunds universitet, vars forskarutbildning nu har producerat flera generationer doktorer – är, tror jag, att det efterhand kan förtyligas därför att bredden bekostas av djupet.

Därför är styrkan och svagheten i tvärdisciplinarity i hög grad, menar jag, en fråga om hur vi handleder fram ny forskning och nya forskare. Det är i undervisning och handledning som vi som företräder ämnet måste kämpa för att studenterna hittar djupet i teorier och metoder, och inte bara bredden.²²

Jag tänkte nu diskutera hur forskare som har en stark förankring i mer traditionella discipliner kan dra nytta av och förmedla såväl ämnestraditioner som dynamiken i genusvetenskapen. Jag tror nämligen att en lösning på utmaningen som tvärdisciplinära ämnen ställs inför, spänningen mellan ämnesmässigt djup och tvärdisciplinär flexibilitet och dynamik, är en mer reflekterande hållning vad gäller just handledning. En anledning till att jag vill skriva om detta just i denna bok, vänboken till Jens, är att Jens kan vara en alldeles fantastisk handledare. Det är till Jens vi lärare skickat ”problemuppsatser” eller, för den delen, studenter som haft svårt att alls komma i hamn med sina uppsatsprojekt.

Tvärdisciplinärt handledarskap

Att handleda master-studenter och doktorander är roligt och svårt. Kanske är det extra roligt och extra svårt i just tvärdisciplinära sammanhang. Doktoranden, för jag tänkte fokusera forskarhandledning, tränas för att bli forskare i ett ämne, och därför har de som starkt förespråkar just tvärdisciplinarity kritiserat universiteten för att föra fram forskare som blir snäva i sin specialisering, oerfarna vad gäller interdisciplinära forskningsinsatser, bristande i generella kompetenser, otränade i samarbeten och oförmögna att ta emot handledning eller feedback från praktiker.²³ Catherine Manatunga, Paul Lant och George Mellick hävdar att även om den här kritiken kanske är något orättvis – det finns nog fler tvärdisciplinära samarbeten som producerar framgångsrika avhandlingar och forskare än vad som vanligen erkänns – så har universiteten en tendens att underskatta och underbetona behovet av icke-monodisciplinära forskarutbildningar:

If universities are serious about producing future research leaders who are able to make substantial contributions to the knowledge economy, they

need to start developing systematic, concrete programs that engage students in interdisciplinary research experiences. These programs could translate this imagined interdisciplinary doctoral pedagogy into a more productive and supported reality for research students.²⁴

Vad är då interdisciplinär forskarutbildningspedagogik? Ulrike Felt med kollegor hävdar att de forskare som allra tydligast måste ta sig an motstridiga idéer om vad som utgör 'god forskning' är just juniora forskare som verkar i tvärdisciplinära sammanhang.²⁵ Brodin med kollegor påpekar i likhet med detta att det kan vara svårt för doktorander att manövrera icke-monodisciplinära forskningsmiljöer, därför att sådana värderingar – om vad som utgör god forskning – inte alltid tydliggörs av handledarna:

But research has made clear that interdisciplinary doctoral students need to learn how to navigate between different (sometimes conflicting) scientific values without throwing any doxa overboard. Interdisciplinarity demands, for example, that these doctoral students become both generalists and specialists... The same can be said of the supervisors, even if they're expected to be more of generalists, since they are often supervising doctoral students outside of their own discipline.²⁶

De sätter fingret på de utmaningar som doktorander kan ställas inför i tvärdisciplinära sammanhang, men pekar också på de förväntningar som handledarna måste förhålla sig till. Det handlar om just sådant som spänningen mellan bredd och djup. Susan Patricia Kemp och Paula S. Nurius menar att för att deltagande i tvärdisciplinär forskning ska vara effektiv måste forskaren få till både disciplinärt djup och förmågan att navigera och integrera olika metodologiska och teoretiska ramverk.²⁷ För det krävs sofistikerad kommunikation och samarbetsförmåga.

Handledare i tvärdisciplinära sammanhang behöver vara generalister, på det sättet att doktoranden måste kunna vägledas i frågor om hur genus beforskas, oavsett vad den specifika ingången är för doktoranden i fråga. Samtidigt måste handledaren bidra med någon slags expertis – som handledare måste jag få fatt på mitt eget särskilda kunnande inom ett område, så att doktoranden jag arbetar tillsammans med får till djupet i

sin avhandling. Jag tror att ett av skälen till att mitt och Jens samarbete i doktorandhandledning blev så lyckat var att vi har stor respekt för varandras disciplinära bakgrunder. Jag tror också, i och för sig, att om vi satt oss ner från början och diskuterat igenom vilka styrkorna och svagheter är med att handleda som "genushistoriker" och "genussociolog" en doktorand i ämnet genusvetenskap, så hade vi kunnat göra ett ännu bättre jobb. Att kommunicera mer är naturligtvis alltid gott i alla relationer – kan det någonsin bli för mycket kommunikation? Andreas Muhar med kollegor menar att för att en forskarutbildning i ett tvärvetenskapligt ämne ska bli riktigt stark, så krävs också kommunikation kring hur handledare föreställer sig 'god vetenskaplig sed' och praxis, vilket innebär att handledare måste anstränga sig för att bli explicita när det gäller nyckelbegrepp och -principer.²⁸ Att kommunicera över disciplinräns är också något som forskare har identifierat som en grundläggande svårighet för doktorander i icke-monodisciplinära sammanhang.²⁹

Hade jag haft en mer uttänkt strategi när jag började handleda tillsammans med Jens hade jag inlett samarbetet med ett möte om just dessa saker: hur ser vi på våra disciplinära tillhörigheter i både traditionella ämnen och i ett tvärvetenskapligt ämne? Hur föreställer vi oss handledning som sträcker sig över ämnesgränser, hämtar djup i våra ämnesrötter men bredd i genusvetenskapen? Jag tror dessutom att forskarutbildningen i genusvetenskap i sig hade behövt fler sådana diskussioner. Ett förslag kunde vara att alla handledare inom tvärvetenskapliga institutioner eller forskningsmiljöer med jämna mellanrum diskuterar "handledning i ett tvärdisciplinärt ämne", och går igenom alla pågående doktorandprojekt och samtal om hur handledargrupperna tänker kring disciplinaritet och tvärdisciplinaritet, särskilt med avseende på bredd och djup. Ett annat förslag är att varje handledargrupp tillsammans med respektive doktorand med jämna mellanrum, och särskilt i relation till nyckelavsnitten av avhandlingen (forskningsupplägg, teori, metod, analys), diskuterar för- och nackdelarna med att studien läggs fram i det tvärdisciplinära ämnet genusvetenskap, och dessutom hur handledare och doktorand ställer sig till frågor om "god vetenskaplighet", nyckelbegrepp och avgörande principer för forskningsprojektet.

Forskare som närmat sig frågan om doktoranders erfarenheter av tvärdisciplinär utbildning nämner ett begrepp som är centralt i just genusvetenskapen, nämligen reflexivitet.³⁰ Att arbeta i ett tvärdisciplinärt sammanhang kan bidra till en starkare självmedvetenhet, eftersom sådana sammanhang ställer frågor om kollektivitet och kollegialitet på sin spets. Tvärvetenskaplighet bygger ju på samarbete, därför att disciplinen måste utvecklas mera aktivt av forskare som tar ställning i fråga om var gränserna går för det tvära, alltså vilka teorier, metoder och så vidare som den nya disciplinen ska etablera och reproducera. Men för att få syn på det där – att tvärvetenskapliga sammanhang också kräver en mer reflexiv hållning – behöver forskare också ha erfarenheter från monodisciplinära sammanhang. Att förstå att teoriutveckling är avgörande inom samhällsvetenskapen kräver en ganska god grund inom detta fält, så att man kan sätta fingret på att just detta är en avgörande skillnad mot medicinen, exempelvis. Juli Thompson Klein hävdade att interdisciplinaritet handlar om *integration* – och integration bygger ju på att olikheter förs samman.³¹ Jean Piaget, den inflytelserika pedagogen, hävdade likaledes att interdisciplinaritet utgörs av ”the achievement of reciprocal assimilation among disciplines”.³² Ett ämne bör alltså få syn på sina olika ”delar” för att kunna ”integrera” eller ”assimilera” dem och därmed uppnå interdisciplinaritet.

”Stark tvärdisciplin” – att lyfta ämnestraditionernas betydelse för tvärdisciplinära ämnen

Socialisering är en betydelsefull aspekt av forskarutbildningen, eftersom den strävar efter att producera inte bara ny kunskap, utan också nya forskare som besitter de skickligheter som behövs för att verka som forskare. I monodisciplinära sammanhang utgör reproduktionen av ämnet och fältet de forskningstraditioner, vetenskapliga värden och den institutionella miljös normativa, affektiva och kognitiva komponenter.³³ Den processen är naturligtvis alltid komplex och i någon mån konflikt-

fylld, men jag tror att den kan vara särskilt problematisk i icke-monodisciplinära sammanhang. Forskare har påpekat att det finns ett behov av att konfrontera ett antal svåra frågor vad gäller forskarutbildning i tvärdisciplinära kontexter. Susan Gardner med kollegor menar exempelvis att brist på koherens och tydliga förväntningar försvårar socialiseringsprocessen för doktorander i tvärdisciplinära miljöer.³⁴ Jag tror att handledarens roll i en miljö som den genusvetenskapliga, som förvisso är ett ämne men helt klart ett tvärdisciplinärt och därmed amorft ämne, är något mer komplicerad än vad vi kanske vill erkänna; vi kan inte, som genusforskare, ta för givet att vi som handleder doktorander har klart för oss var vi befinner oss mellan ämne och forskningstema. Jag tror inte heller att vi är självklart eniga om hur vi ser på frågor om bredd kontra djup i teori- och metodfrågor. Gardner med kollegor uppmanar forskarhandledare att ställa sig frågan: till vad socialiserar vi doktorander?³⁵

Min uppfattning är att vi genusforskare gärna lyfter fram tvärdisciplinartit som en styrka, utan att faktiskt ringa in vad det är som gör oss starka. Jag tror också att vi missar att ta oss an det som eventuellt är svagheten med tvärdisciplinartiten. Mitt förslag är att ämnet genusvetenskap ska inspireras av Jens Rydströms dialogiska och reflekterande hållning, liksom hans kärlek (som jag uppfattar det) till historia och historieämnets metoder, och förbinda sig till stark tvärdisciplinartit som begrepp i utbildningsfrågor, och särskilt då forskarutbildning. Jag föreställer mig att "stark tvärdisciplinartit" som begrepp innebär att ämnets företrädare, alltså handledare på olika nivåer, för sig själva och därefter gemensamt i en generös kritisk anda (à la Jens Rydström) formulerar hur man ser på sin egen disciplinära socialisering – var har jag mina (ämnes)rötter? Och hur har det påverkat mig som forskare? Hur har det format min syn på god vetenskaplighet? På nyckelbegrepp och -principer? Att bara förbinda sig till idén om att genusvetenskapen i sig är tvärdisciplinär, motspänstig till kategoriseringar och disciplin, räcker inte. Vi bör alltså hörsamma Donna Haraway också när det gäller hur genusforskare reproducerar sitt ämne!³⁶ Haraway hävdade att feminister både selektivt och flexibelt fångats mellan två poler i en lockande dikotomi i frågan om objektivitet. Den ena är tanken att alla kunskapsanspråk är relevanta och därför att objektivitet inte existerar, en

uppfattning Haraway förkastar. Den andra kan beskrivas som tanken om att också emancipatoriska projekt kräver ett visst förklaringsystem, en hierarkisk kunskapssyn där viss kunskap blir viktigare än annan. Det Haraway föreslår är att feministiska forskare rör sig bortom denna dikotomi och istället tar på allvar begreppet "vision", som i syn eller seende:

Vision can be good for avoiding binary oppositions. I would like to insist on the embodied nature of all vision and so reclaim the sensory system that has been used to signify a leap out of the marked body and into a conquering gaze from nowhere. [...] I would like a doctrine of embodied objectivity that accommodates paradoxical and critical feminist science projects: Feminist objectivity means quite simply *situated knowledges*.

The moral is simple: only partial perspective promises objective vision. [...] Feminist objectivity is about limited location and situated knowledge. [...] It allows us to become answerable for what we learn how to see.³⁷

Stark objektivitet handlar om att medvetandegöra sig om vad det är vi lär oss att se, och hur vi lär oss att se. Detta är en nyckelfråga också i handledning av doktorander inom genusvetenskap – men jag undrar hur ofta vi handledare inom genusvetenskap verkligen lyfter dessa frågor med varandra, och med doktorander. Trots ett mycket gott samarbete diskuterade jag och Jens aldrig detta, åtminstone inte explicit, och jag tror det är ganska vanligt att handledargrupper helt enkelt tycker sig ha god koll på varandras kompetenser – och därmed arbeta med en outtalad föreställning om att denna koll räcker för att få till god handledning av ett tvärdisciplinärt projekt. Jag menar att "What we learn how to see" med fördel kunde vara en återkommande fråga i tvärdisciplinära handledningsgrupper och lärarlag, som ingång för att diskutera vad vi socialiserar nya forskare till. Vart uppfattar vi att genusforskningens starkaste rötter finns? Vilket genomslag ska det få i vår utbildning? Vad har vi för syn på god vetenskaplighet och hur kommunicerar vi kring detta med studenter och juniora forskare? Vilka uppfattar vi är nyckelbegrepp och -principer? Jag tycker att sådana samtal ska ta sin utgångspunkt i att tvärdisciplinaritet

stärks av forskares disciplinära historia eller till och med identitet; för den som vill ska det vara fritt fram att säga, ”jag är historiker!” – så att frågan blir: vad kan historieämnets styrkor och svagheter bidra med till genusvetenskapens starka tvärdisciplinärhet? En reflexivitet som tar sin utgångspunkt i att ”tvärdisciplinärhet” – teoretisk mångfald och metodologisk pluralism – inte skapas som genom ett Gudstrick av sig självt, eller utanför oss själva, utan genom våra aktiva handlingar och val som forskare, lärare och handledare. På samma sätt förhåller det sig med de spänningar som finns inom genusvetenskapen. Vi är trots allt inte eniga inom ämnet om vad det ska vara, och dessa oenigheter kan inte härledas till olika disciplinära bakgrunder – de handlar, precis som i monodisciplinära ämnen, om olika och ibland konkurrerande epistemologiska approacher. Strävan ska naturligtvis heller inte vara att identifiera Den Rätta Approachen. Det vi bör sträva efter är istället att reflexivt ta sig an tvärdisciplinens styrkor och svagheter i ämnets reproduktion, liksom att diskutera andra ämnens traditioner och gränser och dess betydelse för genusvetenskapens utveckling.

”Integration” och ännu hellre ”assimilering” är begrepp som använts för att beskriva tvärdisciplinärhet. De är också begrepp som i den svenska kontexten är politiskt belastade. Jag tror således inte att de är särskilt produktiva som ingångar för att skapa samtal kring stark tvärdisciplinärhet. Däremot tror jag att begreppet kollaborativt handledarskap skulle kunna göra det. Judith Allen och Sally Kitch hävdar att tvärdisciplinärhet handlar om ”synepistemic cooperation”, som innebär att ”epistemologies are mutually enhanced and multiple aspects of reality are interconnected”.³⁸ För detta krävs, menar jag, att handledare arbetar aktivt och medvetet med den interdisciplinära visionen (alltså både en målbild och en syn eller approach, inspirerat av Haraway). Allen och Kitch slår fast att det inte finns en utan flera modeller för interdisciplinärhet.³⁹ Jag anar att handledarteam tillsammans med doktorander skulle kunna bli bättre på att ställa sig frågan hur modellen ser ut i just deras forskningsprojekt. Dessutom kan jag ana en paradox i kölvattnet av ämnets konsolidering: ju större ämnet blir, och desto fler forskare och handledare som har sin bakgrund endast i genusvetenskapen, desto mindre interdisciplinärt blir ämnet och desto större är tendensen till

specialisering. Det vill säga, snart har vi kanske stora genusvetenskapliga institutioner som inom sig utvecklar underdiscipliner kring maskulinitet, queerteori, arbetslivsforskning, kritiska rasstudier eller migrationsstudier, och där få synepistemologiska genombrott görs. Allen och Kitch kallar detta för en ”disciplinary drift”, alltså ”the tendency for women’s studies scholarship to revert back to disciplinary frameworks despite the field’s proclamations of its own interdisciplinarity”.⁴⁰

Mitt förslag är att begreppet *kollaborativt handledarskap* ska ställas som en fråga, inte som en proklamering, när handledarteam formas. Då kan dessutom aspekter som maktrelationer och -asymmetrier i samarbetet mellan handledare och mellan handledare och doktorand synliggöras och diskuteras.⁴¹ Genusvetenskapen behöver alltså en mer reflexiv hållning kring hur vi arbetar tillsammans för att nå synepistemologisk utveckling.

Jag tror den här sortens samtal är viktiga för ämnets utveckling. Jag tror också dessa samtal är viktiga mellan handledare, och mellan handledare och doktorander. Ibland kan de också vara produktiva i samtal mellan handledare och uppsatsstudent. Genusvetenskapen är ett ämne som trots allt växer fram i ett landskap som fortfarande präglas av starka ämnen, och även om det just nu finns ett starkt tryck mot tvär- och transdisciplinärhet, så kan det också bli en tillbakagång mot färre och mer traditionella ämnen. Oavsett så behöver genusforskare använda reflexiviteten i ämnet för att diskutera sådant som bredd och djup i kunskapsreproduktionen. Vi bör, menar jag, betrakta handledarskap som ett i grunden kollaborativt arbete, där handledarnas ämnesmässiga bakgrund utgör en styrka som ska riktas åt det mest produktiva hållet i avhandlingsprocessen. För att det ska ske måste handledarna också reflektera kring hur mötet mellan disciplinära traditioner bör se ut, och vilka förväntningar som finns på vad det ”tvärdisciplinära” faktiskt är i handledarskapet och i forskningsprojektet. Kommunikationen med doktoranden och doktorandens egna erfarenheter och disciplinära förväntningar bör vara så öppen och medveten som möjligt. Om vi i en sådan process använder oss av begreppet ”stark tvärdisciplinärhet” – inspirerat av Haraways begrepp stark objektivitet – så kanske det tvingar oss att faktiskt göra tydligt vad vi menar när vi säger, som Jens kan göra: jag är historiker, och jag genusvetare.

Slutnoter

- ¹ Jämför med Joan W. Scott, "Gender as a useful category of historical analysis," i *Culture, Society and Sexuality*, red. Richard Parker och Peter Aggleton (London: Taylor & Francis, 2007), 61–82.
- ² Se t.ex. Niklas Olsen, "Carl Schmitt, Reinhart Koselleck and the foundations of history and politics," *History of European ideas* 37, nr 2 (2011): 197–208.
- ³ Mannfred Max-Neef, "Foundations of Transdisciplinarity," *Ecological Economics* 53, nr 1 (2005): 5–16.
- ⁴ Basarab Nicolescu, "The need for transdisciplinarity in Higher Education," keynote address, International Higher Education Congress, https://scholar.google.se/scholar?hl=sv&as_sdt=0%2C5&q=nicolescu+the+need+for+transdisciplinarity+2011&btnG= (läst 11 mars 2022).
- ⁵ Hendrik Woiwode och Anna Froese, "Two hearts beating in a research center's chest: How scholars in interdisciplinary research settings cope with monodisciplinary deep structures," *Studies in Higher Education* 46, nr 11 (2020): 2230–2244.
- ⁶ Nikoiescu, "The need for transdisciplinarity in Higher Education," 3.
- ⁷ Sue McGregor och Russ Volkmann, "Transversity: Transdisciplinarity in Higher Education," i *Leading transformative Higher Education*, red. Gary Hampson & Matthew Rich-Tolsma (Olomuc: Palacky University Press, 2013): 58–81.
- ⁸ Nina Lykke, *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing* (London: Routledge, 2010), 3.
- ⁹ Susan Stanford Friedman, "(Inter)disciplinarity and the question of Women's Studies PhD," *Feminist Studies* 24, nr 2 (1998): 301–325.
- ¹⁰ Detta gäller än idag. Trots att allt fler universitet världen över nu erbjuder doktorsexamen i genusvetenskap tycks de seniora positionerna än så länge hållas av personer som doktorerat i andra ämnen. Se Stina Söderling, Carly Thomsen och Melissa Autumn White, *Feminist Studies* 44, nr 2 (2018), 229–252.
- ¹¹ Sally W. Aboelela, Elaine Larson, Suzanne Bakken, Olveen Carrasquillo, Allan Formicola, Sherry A. Glied, Janet Haas och Kristine M. Gebbie, "Defining Interdisciplinary Research: Conclusions from a critical review of the literature", *Health services research* 42, nr 1 (2007): 329–346.

-
- ¹² Sarah Kaplan, Jonathan Milde och Ruth Schwartz Cowan, "Symbiont Practices in Boundary Spanning: Bridging the cognitive and political divides in interdisciplinary research", *Academy of Management* 60, nr 4 (2016): 1387–1414.
- ¹³ Kaplan, Milde och Schwartz Cowan, "Symbiont Practices".
- ¹⁴ Woiwode och Frosoe, "Two Hearts Beating", 2.
- ¹⁵ Lykke, *Feminist Studies*, 4.
- ¹⁶ Se t.ex. Clare Hemmings, "Telling feminist stories", *Feminist Theory* 6, nr 2 (2005): 115–139.
- ¹⁷ Rachel Torr, "What's wrong with aspiring to find out what has really happened in academic feminism's recent past? Response to Clare Hemmings 'Telling feminist stories'", *Feminist Theory* 8, nr 1 (2007): 59–67.
- ¹⁸ Clare Hemmings, "What is a feminist theorist responsible for? Response to Rachel Torr", *Feminist Theory* 8, nr 1 (2007): 69–76.
- ¹⁹ Jämför med Michael Burawoy, "Two methods in search of science: Skocpol versus Trotsky", *Theory & Society* 18 (1989): 759–805.
- ²⁰ Lykke, *Feminist Studies*, 4.
- ²¹ Selin Çağatay, "Varieties of anti-gender mobilizations. Is Turkey a case?", LSE Engenderings, <https://blogs.lse.ac.uk/gender/2019/01/09/varieties-of-anti-gender-mobilizations-is-turkey-a-case/> (läst 21 februari 2022).
- ²² I grund och botten är föreställningen om ett binärt förhållande mellan bredd och djup felaktig – kunskap handlar inte om bredd kontra djup, innehåll kontra process eller redogörande kontra analyserande. Ändå är begreppen användbara när vi talar om undervisning och handledning. Ett sätt att definiera djup är att det handlar om förmåga att differentiera (alltså att förstå flera aspekter av ett begrepp eller en händelse); att utveckla (alltså kunna komma närmare detaljerade aspekter); om kvalificering (alltså kunna sätta ett begrepp eller en händelse i en epistemologisk kontext); integrering (att kunna identifiera kausala och tematiska kopplingar mellan begrepp eller händelser). Se Sam Wineburg, "Beyond 'breadth and depth': Subject matter knowledge ad assessment", *Theory Into Practice* 36, nr 4 (1997): 255–261.
- ²³ Catherine Manatunga, Paul Lant och George Mellick, "Imagining an interdisciplinary doctoral pedagogy", *Teaching in Higher Education* 11, nr 3 (2006): 365–379.
- ²⁴ Manatunga, Lant och Mellick, "Imagining an interdisciplinary doctoral pedagogy", 368.

-
- ²⁵ Ulrike Felt, Judith Igelsböck, Andrea Schikowitz och Thomas Völker, "Growing into what? The (un-)disciplined socialization early stage researchers in transdisciplinary research", *Higher Education* 65, nr 4 (2013), 511–524.
- ²⁶ Eva Brodin, Jitka Lindén, Anders Sonesson och Åsa Lindberg-Sand, *Forskarhandledning i teori och praktik* (Lund: Studentlitteratur, 2016), 133.
- ²⁷ Susan Patricia Kemp och Paula S. Nurius, "Preparing emerging doctoral scholars for transdisciplinary research: A developmental approach", *Journal of teaching in social work* 35, nr 1–2 (2015), 131–150.
- ²⁸ Andreas Muhar, Jan Visser, John von Breda, "Experiences from establishing structured inter-disciplinary doctoral programs in sustainability: a comparison of two cases in South Africa and Austria", *Journal of Cleaner Production* 61, nr 15 (2013), 122–129.
- ²⁹ Susan K. Gardner, Jessica S. Jansujwicz, Karen Hutchins, Brittany Cline, Vanessa R. Levesque, "Interdisciplinary doctoral student socialization", *International Journal of Doctoral Studies* 1, nr 7 (2012): 376–394.
- ³⁰ Brodin m.fl., *Forskarhandledning i teori och praktik*, 133.
- ³¹ Juli Thompson Klein, "Blurring, cracking, and crossing: Permeation and the fracturing of a discipline", i *Knowledges: Historical and Critical Studies in Disciplinarity*, red. Ellen Messer-Davidow, David R. Shumway, David Sylvan (Charlottesville: University Press of Virginia, 1993), 185–215.
- ³² Citerad i Judith A. Allen och Sally L. Kitch, "Disciplined by disciplines? The need for an interdisciplinary research mission in Women's Studies", *Feminist Theory* 24, nr 2 (1998), 275–299.
- ³³ Brodin m.fl., *Forskarhandledning i teori och praktik*, 113.
- ³⁴ Susan K. Gardner, Jessica S. Jansujwicz, Karen Hutchins, Brittany Cline och Vanessa R. Levesque, "Interdisciplinary doctoral student socialization", *International Journal of Doctoral Studies* 1, nr 7 (2012).
- ³⁵ Gardner m.fl., "Interdisciplinary doctoral student socialization".
- ³⁶ Donna Haraway, "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective", *Feminist Studies* 14, nr 3 (1988), 575–599.
- ³⁷ Haraway, "Situated knowledges".
- ³⁸ Judith A. Allen och Sally L. Kitch, "Disciplined by disciplines? The need for an interdisciplinary research mission in Women's Studies", *Feminist Theory* 24, nr 2 (1998), 286.

---

³⁹ Allen och Kitch, "Disciplined by disciplines".

⁴⁰ Allen och Kitch, "Disciplined by disciplines".

⁴¹ Jämför med Margaret J. Robertson, "Team modes and power: supervision of doctoral students", *Higher Education Research & Development* 36, nr 2 (2017), 358–371.

Rebecca Selberg är sociolog och lektor i genusvetenskap. Hon forskar om arbetsvillkor i offentlig sektor. Hennes forskningsintressen rör även intersektionella perspektiv på arbete och organisation, samt frågor om undervisning och social jämlikhet. Selberg är även verksam som kulturskribent.